

Ο θεός της Ιατρικής, ο ναός του και η συμβολική του τριάδα, αλήθεια, σωφροσύνη, ευφυΐα ως έμβλημα του ιατρικού λειτουργήματος

Τάλεμπ Ισσα

Γιατρός

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Ο θεός της ιατρικής, ο ναός του και η συμβολική του τριάδα, αλήθεια, σωφροσύνη, ευφυΐα ως έμβλημα του ιατρικού λειτουργήματος.

Οι πανάρχαιοι οφιολατρικοί συμβολισμοί είναι στενά συνδεδεμένοι με θρησκευτικά, μυθολογικά, θεραπευτικά ή μαγικά πρόσωπα και πράγματα. Όλες οι μυθολογίες και οι λαϊκές παραδόσεις μνημονεύουν θεότητες, ήρωες ή τέρατα σε μορφές φιδιών.

Σύμφωνα με την ελληνική παράδοση ο Ασκληπιός ως ιατρική θεότητα, ήταν τέκνο του Απόλλωνα και της Κορωνίδας. Θεωρόταν ως ο κύριος θεός της ίασης και είχε μεγάλη οικογένεια που η πλειοψηφία της ασχολούνταν με ιατρικές πρακτικές.

Η λατρεία του Ασκληπιού πιθανόν πρωτοεμφανίστηκε στη Θεσσαλία τον 8ο αιώνα π. Χ. περίπου. Υπήρχαν πανω από 300 ασκληπεία σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο.

Από τότε που ο Ασκληπιός θεοποιήθηκε η ράβδος και ο ιερός όφις του συμβολίζουν το ιατρικό επάγγελμα ακόμη και σήμερα.

Η ράβδος συμβολίζει την εξουσία και το στήριγμα που χρειάζεται ο νέος Ασκληπιάδης-ιατρός κατά την διάρκεια της διά βίου άσκησης του επαγγέλματός του.

Το φίδι που υπήρξε αρχαίο σύμβολο της μακροζωίας, της ίασης και της ανανέωσης που οι τρεις ημίκυκλοι του γύρω από την ράβδο συμβολίζουν τις τρεις παμμέγιστες έννοιες, την αλήθεια την σωφροσύνη και την ευφυΐα.

Οι πανάρχαιοι οφιολατρικοί συμβολισμοί είναι στενά συνδεδεμένοι με θρησκευτικά, μυθολογικά, θεραπευτικά, ή μαγικά πρόσωπα και πράγματα. Η οφιολατρεία με τα σύμβολα της απλώνεται σχεδόν από την προϊστορία, περνά διαδοχικά τότε από τον χθόνιο όφη (δαιμονική θεότητα του κάτω κόσμου) ή από τον αρχέγονο όφη της Βίβλου και τότε από τον ιερό όφη το πασίγνωστο σύμβολο του Ασκληπιού.

Η συσχέτιση των φιδιών με θρησκευτικές ή μαγικές δι-εργασίες είναι γνωστή από τους χρόνους της προϊστορίας. Όλες οι μυθολογίες και οι λαϊκές παραδόσεις μνημονεύουν θεότητες, ήρωες ή τέρατα σε μορφές φιδιών.

Η παράδοση και τα αρχαιολογικά ευρήματα μας πληροφορούν ότι η Μεσοποταμία διεκδικεί την πατρότητα του ιερού όφης και η Αίγυπτος έρχεται δεύτερη. Η ρίζα του μύθου μάλλον βρίσκεται στις μεταμορφώσεις των διαφόρων θεοτήτων που συμβολίζουν τη μετά θάνατο ενσωμάτωση με τους θεούς του κάτω κόσμου.

Ο μύθος μας λέει ότι ο Ασκληπιός είχε θρέψει ο ίδιος το ιερό φίδι του στο Πήλιο και το έπαιρνε μαζί του όπου πήγαινε και έτσι απλώθηκε παντού η φήμη του ιερού όφης στα Ασκληπεία. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ο συσχετισμός των φιδιών με πρωτόγονες ιατρικές είτε σαν δαιμονικές θεότητες είτε στη συμμετοχή και την ταύτισή τους σε θεραπευτικές πνευματικές και μυστηριακές τελετές.

Ενδιαφέρουσα επίσης είναι και η εικαστική πλευρά με την χρησιμοποίηση των φιδιών σαν έμβλημα ή σύνολο προσώπων και πραγμάτων. Σε κάθε μορφή εικαστικής τέχνης προέχουν τρεις θεμελιακές έννοιες, η φρόνηση, η πρόνοια, και η σοφία, νοηματικά ενσωματωμένες στην λειτουργική υπόσταση του ιατρού με το φίδι του¹.

Ο Ασκληπιός υπήρξε άριστος ιατρός από την Θεσσαλία. Γεννήθηκε στην Τρίκκη (Τρίκαλα), πιθανόν 52 χρόνια πριν την άλωση της Τροίας (1236 π.Χ. περίπου) σε μία περίοδο που οι έννοιες της θρησκείας, της μαγείας, και της ιατρικής ήταν εντελώς ταυτόσημες και λόγω των εξαιρετικών ικανοτήτων του θεοποιήθηκε μερικούς αιώνες αργότερα.

Λέγεται ότι έμαθε την τέχνη του θεραπευτή από τους Αιγυπτίους και ήταν μαθητής του Απου για εφτά ολόκληρα χρόνια. Ο Απου ήταν πιστός και οπαδός του Leonardo da Vinci της αιγυπτιακής αρχαιότητας ιατρού και αρχιτέκτονα των Πυραμίδων Imhotep (3150 χρόνια π.Χ.) ο οποίος θεοποιήθηκε 23 αιώνες αργότερα. Παρόμοια θεοποιήθηκε και ο Ασκληπιός των προϊστορικών ελληνικών χρόνων.

Η παράδοση όμως μας λέει ότι ο Ασκληπιός ως ιατρική θεότητα ήταν τέκνο του Απόλλωνα και της Κορωνίδας κόρης του Βασιλέα Φλεγύα. Ενώ ήταν έγκυος από κλε-

ψιγαμιά με τον Απόλλωνα στον Ασκληπιό ερωτεύθηκε κάποιο Θεσσαλό ηγεμόνα πράγμα που επέσυρε τη μήνη του Απόλλωνα και την καταδικάζει στον διά πυράς θάνατο. Ο Ερμής ανοίγει την κοιλιά της και βγάζει ζωντανό τον Ασκληπιό (the 1st cesaeian section or more properly called Apollonian delivery). Ο Απόλλωνας τον παραδίδει στον Χείρωνα Κένταυρο στο Πήλιο που του έμαθε ιατρική τόσο καλά ώστε ανάστηνε νεκρούς. Κάποτε στον Δία παραπονέθηκε ο αδελφός του και θεός του Αδη Πλούτων ότι με την ιατρική του Ασκληπιού αντιλήφθηκε μείωση του μεταναστευτικού ρεύματος προς τα υποχθόνια του Βασίλεια. Ταράχτηκε ο Δίας διότι πρώτον ένας υποδεέστερος αποτολμούσε θαυμαστές πράξεις που μονάχα αυτός είχε δικαίωμα και ήταν σε θέση να κάνει. Και δεύτερον μην γίνουν οι άνθρωποι αθάνατοι λόγω της ιατρικής του Ασκληπιού. Αγανακτισμένος λοιπόν ο Δίας τον κατακεραύνωσε ως εκπρόσωπο της ιατρικής τέχνης που τάραξε τους φυσικούς νόμους ώστε να αφαιρεθεί το δικαίωμα της αθανασίας από τους ανθρώπους και τον τοποθέτησε μεταξύ των αστερισμών με το όνομα Οφιούχος ή κατά άλλους με τους θεούς στον Ολυμπο. (υπάρχουν και άλλες παραλλαγές του μύθου)^{2,3,4,5}.

Ο Ομηρος θεωρεί τον Ασκληπιό άριστο, διάσημο, θνητό ιατρό και δεν του αναγνωρίζει καμία θεϊκή ιδιότητα. που οι δύο γιοί του Μαχάων και Ποδαλείριος ήταν στρατιωτικοί ιατροί στην Τροία. Ο Ησίοδος δεν τον αναφέρει καθόλου σαν θεό αλλά άνθρωπο από θεϊκή καταγωγή. Ο Σοφοκλής ως τον πραύνοντα τις νόσους άνθρωπο. Ο Σωκράτης ως μεγάλο ιατρό και διδάσκαλο ιατρικής. Ο Πλάτων λέει ότι ο Ασκληπιός συνέστησε επιστημονική την ιατρική τέχνη και από τον θεό αυτό κυβερνάται ολόκληρη η τέχνη αυτή. Στη ύστερη αρχαιότητα ανακηρύχθηκε σωτήρας της οικουμένης διότι όπως πίστευαν ήταν θεός που είχε την δύναμη να παρατείνει την ζωή των ανθρώπων και να προσφέρει τις ύψιστες υπηρεσίες του προς τους πάσχοντες.

Η λατρεία του άρχισε μάλλον τον 8ο αιώνα π.Χ. από την Θεσσαλία και διαδόθηκε από τους Δωριείς στη υπόλοιπη Ελλάδα. Το Ασκληπείο ήταν το ιερό που λατρευόταν ο Ασκληπιός και η κληρονομηθείσα από τον Απόλλωνα ιατρική τέχνη. Υπήρχαν περίπου 300 Ασκληπεία, από τα οποία τα σημαντικότερα ήταν της Τρίκκης, της Επιδαύρου, και της Κώ όπου άκμασε η ιατρική σχολή των Ασκληπιαδών. Στην Αθήνα η λατρεία του εγκαταστάθηκε μόλις το 429 π.Χ και ιδρύθηκε το 1ο Ασκληπείο. Και στην Ρώμη το 294 π.Χ. μέσω μίας αντιπροσωπείας της που είχε σταλεί πιο πριν στην Επίδαυρο για να φέρει ένα ιερό όφη και κτίστηκε ένα ιερό του Ασκληπιού στο νησί Τίβερη για να απαλλαχθεί η πόλη από την πανώλη.

Η ανέγερση των ναών γινόταν σε υγιεινά τοπία, με πηγές καθαρού νερού όπου οι ασθενείς έπρεπε να κάνουν

κρύα και ζεστά λουτρά, δίαιτα, ελαφρές ασκήσεις, μαλάξεις, προσευχές και χρήση μερικών φαρμάκων. Η θεραπεία στηριζόταν στη μεγάλη πίστη των ασθενών στην απεριόριστη θεραπευτική δύναμη του Ασκληπιού και με την υποβολή επιτυγχάνονταν άριστα αποτελέσματα.

ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝΤΑΝ ΑΠΟ:

1) Τον πρώτο ιερέα που διεύθυνε τον ιερό ναό, εξέταζε ο ίδιος τους ασθενείς και καθόριζε την θεραπεία.

2) Τους ιερομνήμονες που ήταν νοσοκόμοι, υδροθεραπευτές, και μαλάκτες.

3) Τους ιερείς της τάξης των Νεοκόρων που έσβηναν τους λύχνους την νύχτα και έδιναν την εντολή στους ασθενείς να κοιμηθούν και να παραμείνουν ήσυχι ακόμη και αν ακούσουν θόρυβο στο ναό. Και

4) Τα ιερά ζώα μεταξύ των οποίων οι ιεροί όφεις του Ασκληπιού.

Μόνο οι πρεσβύτεροι του προσωπικού γνώριζαν τα μυστικά της ιατρικής τέχνης, διατηρώντας αυστηρότητα το απόρρητο των εαυτών γνώσεων που κληρονομικά πήραν από τους πατέρες τους. Στο Ασκληπιείο αφού ο άρρωστος περνά από μία διαδικασία κάθαρσης σώματος και ψυχής στα χέρια του ιερέα για μέρες, λουτρά, αποχή από κρασί και δίαιτα περνά στο Αβατο μία ή και παραπάνω νύχτες περιμένοντας το θεραπευτικό όνειρο που ήταν το ουσιώδες στοιχείο σε κάθε θεραπευτική αγωγή. Εν συνεχεία και αφού ο ιερέας τον εξέταζε με προσοχή και σοβαρότητα, έβαζε την διάγνωση και καθόριζε την θεραπευτική αγωγή.

Η επίγνωση της ανικανότητας του πρωτόγονου ανθρώπου μπροστά στα στοιχεία της φύσης (αρρώστια, θάνατο κτλ) δημιούργησε την ανάγκη της ικεσίας και της επίκλησης για να απαλλαγεί από τα δεινοπαθήματα. Οι λαοί θεωρούσαν την αρρώστια σαν επενέργεια υπερφυσικών δυνάμεων και πίστευαν ότι μόνο οι προικισμένοι με υπερφυσικές ή θεϊκές δυνάμεις μπορούσαν να θεραπεύουν αρρώστους. Γι' αυτό η επικράτηση της θρησκείας σε κάθε χώρα συμπίπτει με την εμφάνιση του πρώτου επώνυμου θρυλικού ιατρού, *Magdug* της Μεσοποταμίας, *Imhotep* της Αιγύπτου, και του δικού μας Ασκληπιού^{6, 7, 8, 9, 10}.

Από τότε που ο Ασκληπιός θεοποιήθηκε η ράβδος και ο ιερός όφεις του συμβολίζουν το ιατρικό επάγγελμα ακόμη και σήμερα. Το ραβδί χονδρό προς τα κάτω και πιο λεπτό προς τα πάνω συμβολίζει την εξουσία και το στήριγμα που χρειάζεται ο νέος Ασκληπιιάδης - ιατρός κατά την διάρκεια της διαβίου άσκησης του επαγγέλματος του. Το φίδι υπήρξε αρχαίο σύμβολο της επούλωσης, της ίασης, της μακροζωίας και της ανανέωσης διότι περιοδικά αλλάζει το δέρμα του, αλλά και έμβλημα της σωφροσύνης,

της αλήθειας και της ευφύιας, τις τρεις παμμέγιστες έννοιες που εκφράζουν οι τρεις ημίκυκλοι που σχηματίζει το φίδι του Ασκληπιού γύρω από το ραβδί του. Σήμερα σώζονται γύρω στα πενήντα αγάλματα του Ασκληπιού που τον δείχνουν με ένα φίδι (μουσεία Ρώμης, Βατικανού, Βερολίνου και αλλού)^{11,12}.

Σύμφωνα με τον Budge ο μονός όφεις σαν έμβλημα και σύμβολο είναι αρχαιότερος από τον διπλό όφει του Ερμή. Ενώ κατά την άποψη του Felix Martinez-Ibanez το έμβλημα του Ασκληπιού πρωτοεμφανίστηκε στους ομηρικούς χρόνους και πρόκειται για μορφολογική διαφοροποίηση του σκήπτρου του Ερμή.

Για αιώνες και για λόγους πολλούς το σύμβολο της ιατρικής έμεινε παραμερισμένο και έδινε την εντύπωση ότι είχε ξεχαστεί. Όμως το θυμήθηκαν την περίοδο του Ανθρωπισμού και ο αρχαίος μύθος άρχισε ξανά να δίνει το παρόν. Τα λανθασμένα υγειονομικά σύμβολα και παραλλαγές άρχισαν να πληθαίνουν από τον 15ο αιώνα. Τα παραδείγματα είναι πολλά όπως ο διπλός όφεις του κομιστή του γερμανικού ανθρωπισμού στη Ευρώπη και φημισμένου ζωγράφου Johann Froben (1460- 1527), Το έμβλημα του γνωστού μας από την ανακάλυψη της κυκλοφορίας του αίματος, ιατρού William Harvey (1578-1657), Ο ανδριάντας του πατέρα της αμερικανικής γυναικολογίας του 19ου αιώνα James Marion Sims και η σφραγίδα του Ιταλού απατεώνα-θεραπευτή του 18ου αιώνα Ιωσήφ Βάλαμο.

Ως έμβλημα της ιατρικής ιδιότητας η Γαλλία υιοθέτησε τον ιερό όφει του Ασκληπιού το 1798. Στην Ελλάδα αφού πρώτα είχε εκπατριστεί και διεθνοποιηθεί, θεσπίστηκε μετά τα πρώτα απελευθερωτικά χρόνια το 1833. Στην Γερμανία το 1868.

Ακολούθησε η Αγγλία 1898 και έπειτα άλλες χώρες.

Άλλες παραλλαγές σήμερα βλέπουμε στο έμβλημα της Ιατροχειρουργικής Εταιρείας Κέρκυρας με τα δύο φίδια που σφιχτοδέονται και ίσως συμβολίζουν τη σωματική και πνευματική ρώμη. Από την ένωση των φιδιών αναβλύζει μια δύναμη αναγεννητική, ισορροπιστική και οπωσδήποτε βιολογική. Στο έμβλημα της Επαγγελματικής Ενωσης Παθολόγων Ελλάδας, της Πανελληνίας Οδοντιατρικής Ομοσπονδίας, και της Επτανησιακής Οδοντιατρικής Εταιρείας. Στις πολύμορφες συσκευασίες των φαρμακευτικών προϊόντων που δείχνουν το ιερό φίδι να πίνει ίσως γάλα από την κούπα της Υγείας. Κάπως έτσι είναι σχεδιασμένο το έμβλημα των φαρμακοποιών. Παραπλήσιο τύπο συμβολικού σήματος χρησιμοποιεί ο ΠΙΣ στο περιοδικό του «ιατρικό βήμα». Το φίδι με την κούπα αποτελεί σύνθεση εννοιών πιο πολύ ταιριαστή στους φαρμακοποιούς παρά στους ιατρούς. Όμως είναι σοφές έννοιες που πάντοτε κατά την ποιητική γραφή πρόσφεραν στην προαιώνια μυστικιστική ιατρική το υπερδυναμικό βιολογικό ελιξήριο. Η ιατρική στην κοσμογονική της

πορεία συνδέθηκε στενά με το φαρμακευτικό κύπελο ώστε έφθασε να γίνει ο ακρογωνιαίος λίθος της φιλοσοφίας της θεραπευτικής.

Όλα αυτά τα καλλιτεχνικά φανερώματα διηγούνται από μόνα τους το ρομαντικό παραμύθι του μυστηριακού φαρμάκου της αθανασίας και της ελπίδας. Και εδώ που τα λέμε ό,τι απόμεινε στον άνθρωπο είναι η ελπίδα. Τη θωπεύει από τα χρόνια του Προμηθέα και στη διαχρονική συνέχεια από την εποχή του Χριστού. Κάποτε διερωτήθηκε ο Νίτσε. Δεν είναι άραγε έργο τέχνης η ελπίδα^{13,14,15,16}.

SUMMARY

T. Issa

The god of Medicine, his temple and his symbolic trinity, truth, wisdom, ingenuity as emblem of the medical profession

The very old snake worship symbolism has been always connected to religious, mythical, Therapeutical, or magical persons and matters. All mythologies and popular traditions mention deities, heroes, and monsters in snake,s figure. The greek methical god of healing Asclepios was the son of Apollo and Coronis. He was considered the principal god of healing. Asclepios had a large family, most of whom had health and medical functions. His worship originated about the 8th century B.C.apparently in Thessaly. There were more than 300 of his temples Asclepieia in the whole incient greek world.

His snake around his stick until today still symbolize the medical profession. The stick as support to the doctor,s whole life work and the snake, an ancient symbol of longevity, curing and renewal with its three semicircles around the stick, as truth, wisdom,and ingenuity.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Ναουμίδης Σπ. Και Χιώλος Αλ., Μορφές οφιολατρείας και οφιολατρικά σύμβολα, Αθήνα 1985, p 5, 21
- 2) Castiglioni Ar., Ιστορία της Ιατρικής, 1ος τόμος, Εκδοτικός οίκος Μινώταυρος, Αθήνα 196, pp 127-132.
- 3) James E. Baily, Asklepios: ancient hero of medical caring, Proceedings, 1st International Medical Olympiad, vol. 1, Kos Island,1996.
- 4) Usaybiah I. A. (1199-1270 AD), Uyun al-Anba, Dar al-Koutoub al-Elmiyah, Beirut, Libanon. 1st Edition, 1998, (arabic), pp 22-30.
- 5) Σημειώσεις Ιστορίας της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή ΑΠΘ, 1970, pp 29-36.
- 6) Γεωργίου Ι.Π., Ιστορία της Ιατρικής, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978, pp 84-89.
- 7) Λασκαράτος Ι., Ιστορία της Ιατρικής, Εκδόσεις Πασχάλιδης, Αθήνα 2003, pp 124-134.
- 8) Castiglioni Ar.op..cit., pp 124-133. Lyons A., Petrucelli, Medicine: An illustrated History, Abraclule Press, New York, 1987, p 165, p170.
- 9) Jacques Jouanna, Ιπποκράτης, Ινστιτιτουτο του βιβλίου- Α.Καρδαμίτσα, Αθήνα1998 pp5-13, 53 58.
- 10) Usaybia I. A. op. cit pp.15-23.
- 11) Hamarneh S.K., Background of History of Arabic Medicine and the Allied Health Science, Vol.1, Yarmouk University, Jordan, Μοναδική Εκδοση (Arabic),1986, pp 68-70.
- 12) Al- shati AS. Η Ιστορία της Ιατρικής, οι Αρχές και οι Πρωτοπόροι της, Πανεπιστήμιο Δαμασκού Συρίας, Αραβικά Εκδοση 1990, pp 63-68. Usaybiah I. A.op.cit. pp 15-18.
- 13) Ναουμίδης ΣΠ.καιΧιώλος Αλ., op.cit.pp17- 44.
- 14) The rook of popular, Grolier incorporate, New York, Copyright 1969, Vol.-1, pp123-38.
- 15) Λασκαράτος Ι. Γ. Ιστορία της Ιατρικής. Εκδόσεις Πασχάλιδης, Αθήνα, 2004 pp560-65.
- 16) Λαζαρίδης Τάσος, Η Διαδρομή, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2009, pp59-73.
- 17) Πεντόγαλος Γεράσιμος, Εισαγωγή στην Ιστορία της Ιατρικής, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη pp155-76.